

O gospodarstvu in njegovih vrstah.

Gospodarstvo imenujemo vsako pravilno človeško delovanje, s katerim zadoščujemo našim vnanjim (telesnim) potrebam: to je prisvojitev in obdelovanje vnanje prirode, borba za naš obstanek. Človek provzročuje gospodarstvo in narobe gospodarstvo provzročuje človeški obstanek. Gospodarstvo obsega raznovrstne delavnosti in te so lahko: pridobivanje kolikor moči največje vrednosti iz brezcenih rečij in sicer iznajdbe, izumki, umetniški in slovstveni proizvodi, prisvojitev nikogaršnih rečij; pomnožitev vrednosti: poljedelstvo, obrtnost; vzdržanje in zavarovanje vrednosti: pravica in pravosodje, redarstvo, zavarovalnice, gospodarnost; gibanje vrednosti: trgovina, zamena; razdeljenje vrednosti po človeški zaslugi; potrošek vrednosti, da se namreč kolikor moči malo troši, a vender kolikor moči največ pridobi in pri-gospodari.

Po tem, kedo gospodari, delimo gospodarstvo v posamezniško ali zasebno, v družbeno, v narodovo, v državno in v svetovno gospodarstvo.

Posamezniško gospodarstvo nastopi, ko človek postane samosvoj; ta samosvojnost pa se navadno polagoma razvija, in vsako novo gospodarstvo ima starejše za podlogo, dokler se samo dovolj ne razvije in okrepi. Nikjer razen znabiti samo pri puščavnikih ne nahajamo čistega posamezniškega gospodarstva; vsako drugo je pa navadno združeno z drugimi posamezniškimi gospodarstvi in mora tako pomagati drugim gospodarstvom. Korist je tem večja, če novi gospodar prevzeto gospodarstvo takó dobro umeje, kakor njegov prednik; takó se gospodar sicer menja, gospodarstvo pa le pridobi in se okrepi po vsakem novem gospodarji.

Gospodarstvo družeb ima namen, da pojedine same po sebi preslabe gospodarske moči združuje in krepi. To gospodarstvo združuje kapital ali pa združuje delo.

Narodovo gospodarstvo je gospodarstvo celega naroda; tu se torej združijo vsa posamezniška gospodarstva v narodu, ker vsak narod ima svoje posebne in splošne vezi, ki ga združujejo: vkupni jezik, vkupne navade in šege, vkupno stanovališče, vkupni zarod, vkupne pravice in vkupno zgodovino, — in takšna

vkupna vez je tudi gospodarstvo, rekše vkupna gmotna korist. Narodovo gospodarstvo rodi se sodobno z narodom. Tega gospodarstva niso ljudje spočeli, a tudi ga ni Bog nadnaravno naučil, ampak naraven je proizvod človeške prirode in človeškega nagona, — porodi in razvija se, cvete, dozori in neha sodobno z narodom; organizem je in proizvaja, če pravilno uspeva, mnogotera sredstva, katera posamič in vsevkupno podpirajo in pospešujejo celo gospodarstvo.

V narodovem gospodarstvu zapazujemo, da samopridnost sodeluje z duhom občnosti ali občne koristi in zloge. Če posamezen človek samo želi svoje potrebe zadovoljiti brez ozira na druge ljudi, to imenujemo samopridnost; če pa hoče svojim potrebam zadoščati tudi ozirajoč se na potrebe in svrhe drugih ljudi, imenujemo to duh občnosti, občne koristi ali zloge. Samopridnost in občnost je povsod tam opaziti in videti, kjer več ljudi želi svoje potrebe sodobno pomiriti. To sta svojstvi, ki sta človeku prirojeni; samopridnost izvira iz nagona samohrane, ona je načelo in vodilo, duh občnosti pa je tudi potreben življenju; uže najsurovejši narodi so ga spoznali za potrebnega, da se namreč družijo z bližnjim človekom in združeno zadoščajo potrebam. Na to vodilo opira se rodbinsko, občinsko, narodovo in v občne človeško ter tudi cerkveno življenje; samo na ta način je možno bogoverje na zemlji. Kogar navdušuje duh občnosti, ta skrbi in dela za rodbino, občino, domovino in vesoljno človeštvo, in tedaj takšno narodno gospodarstvo niso slučajno zložena posamezniška gospodarstva, ampak je vkupno občno delo: vsak del narodov skrbi sicer za sebe, ali s tem skrbi tudi za vse ostale dele: trgovini je podloga obrtnost in narobe; trošilec potrebuje pridelovalca in narobe; znanostim treba misliteljev in narobe: saj ni moči misliti, da bi jeden sam uspeval, a da bi propadali vsi drugi!

Ali priroda človeku ni tako prijazna, da bi sama vse storila za njega, ampak podelila mu je zgolj to, da on sam za sebe vse lahko stori, odkazujoč mu ob enem pogoje, po katerih mora gospodariti. Dala mu je na njegovo izvoljo, kako si hoče gospodariti in urediti svoje gospodarstvo, ki je s početkom naturalno, kjer vsakdo tisto prideluje, česar sam potrebuje; za tem postane denarno in naposled kreditno gospodarstvo.

Vsakemu človeku je, temu bolj, onemu manj, prirojena težnja, da si zboljša svoje gospodarske razmere, in vodi ga ta nagon od zibeli do groba. Ovirati je moči ta nagon ali nikedar popolnoma zadušiti ga. V gospodarstvu je to pojav, kakeršen je v življenji nagon samoohrane: krepko načelo, da pridelujemo, vzdržamo in prenavljamo. Zapreke ali ovire so v narodnem gospodarstvu dostikrat podobne bolezni. To bolezen lahko izurjeni narodno-gospodarski zdravniki zdravijo na tri načine: če je zdravost preslaba, moramo jo ojačiti; če je presilna, moramo jo zmerno storiti; in če se na nepravem mestu pojavi, moramo jo zavrniti na prilično mesto.

Tudi država, če hoče obstati, mora gospodariti, in to prizadevanje zovemo državno gospodarstvo.

(Konec prih.)

A. Kupljen.

Iz sodno-zdravniške prakse.

Piše med. dr. Fran Zupanc.

(Dalje.)

Zelo važno za odgovor na to vprašanje¹⁾ je tudi to, ako je moči dokazati, da je kedo krvavel, in ali je to bilo na noter, v telesne dupline, ali na vnanje ali pa v obližnje pleteže (krvna podplutba, zasedla kri), oziroma ako ni takih znamenj.

Rane, nastale še v življenji, krvavijo bolj ali manj, in tako najdemo na mrličevih ranah ali blizu njih tekočo, sesedlo (skrknelo) ali prisušeno kri in sicer nekaj zunaj trupla na pr. na obleki, ali izlito znotraj med ločene sloje pletežev ali v telesne dupline. Ako je bila poškodba storjena na mrliču, nastopa samo takrat zdatnejše krvavenje, kedar so bile slučajno prizadete večje, s tekočo krvjo napolnjene žile, ki se tako izprazniijo, ne da bi dotekala še kri iz bolj oddaljenih žil. Nekaterikrat pa lahko odteče tudi več krvi; pri raztelesbi zadušencev, katerim kri ostane tekoča in še nepomajšana, izteče čestokrat prav dosti krvi iz

¹⁾ Glej lanski letnik „Slov. Pravnika“, št. 12.